

Tack för de här fyra åren och trevlig sommar!

I januari 2016 tog jag över som redaktör för Gjallarhornet. Jag har lärt mig otroligt mycket och fått kontakt med många fina människor som har skickat in sina bidrag. Nu är det dags för mig att, med varm hand, lämna över redaktörskapet till Per Nilsson som kommer att fungera som redaktör året ut. Per har det senaste året fungerat som medredaktör, men kommer från och med nästa nummer att ha ensamt ansvar.

Den 7 maj gick Samfundets årsmöte av stapeln. På grund av det rådande läget gällande Covid-19-pandemin hölls årsmötet via det digitala mötesverktyget Zoom. Samfundet fick en ny styrelse, vilken presenteras i det här numret av Gjallarhornet. Tyvärr fick det planerade föredraget med Jens Heimdahl skjutas fram till hösten. Mer information kring detta kommer framöver när mer klarhet i hur pandemiläget utvecklar sig finns.

Med detta tackar jag för de gångna åren och önskar trevlig läsning av årets andra nummer av Gjallarhornet.

Samfundets styrelse önskar alla ledamöter en riktigt skön sommar.

Håll i, håll ut och håll avstånd!

Anna Tornberg

Anna.tornberg@ark.lu.se

Svenska Arkeologiska Samfundets årsmöte

Den 7 maj höll Svenska Arkeologiska Samfundet sitt årsmöte. De speciella omständigheterna med Covid-19-pandemin gjorde att årsmötet för första gången hölls digitalt, via mötesverktyget Zoom. Tyvärr omöjliggjorde mötesformen den planerade föreläsningen om trädgårdsarkeologi med Jens Heimdahl, vilken senareläggs till hösten.

Delar av styrelsen byttes ut och är nu bestående av:

Ordinarie ledamöter	Roll	Omval/Nyval	Ort
Ingrid Berg	Ordförande	Omval (1 år)	Uppsala
Stella Macheridis	Vice ordförande	Omval	Lund
Sara Hagström Yamamoto	Skattmästare	Nyval/omval*	Upplands-Bro
Tom Wennberg		Nyval/omval*	Göteborg
Lars Ersgård	Ansvarig för medlemsregister och inval av nya medlemmar	Omval	Lund
Åsa Berggren	Stipendiesekreterare	Omval	Malmö
Sven Kalmring	Ansvarig för hemsidan	Omval	Schleswig
Per Nilsson		Omval	Linköping
Sophie Bergerbrant	Redaktör för CSA	Omval	Göteborg
Gustav Wollentz		Nyval	Östersund
Tove Stjärna		Nyval	Stockholm
Suppleanter			
Alison Klevnäs	Redaktör för CSA	Omval	Stockholm
Åsa Larsson		Nyval/omval*	Uppsala
Jhonny Therus		Nyval	Kalmar/Uppsala
Internrevisorer			
Anita Synnestvedt		Omval	Göteborg
Sofia Winge		Omval	Uppåkra
Externrevisor			
Linda Sandler		Omval	
Ej tillsatta ansvarsområden			
Sekreterare			
Redaktör för Gjallarhornet			

* Nyval/omval avser att personen bytt roll inom styrelsen.

Samfundet tackar de som avgått från sina styrelseposter för ert arbete!

Mobilitet och rörelse – fältarkeologiska perspektiv

Det var titeln på ett seminarium 16-17 januari 2020 för yrkesarkeologer på *Medeltidsmuseet*. Seminariet arrangerades av *Stockholms läns museum* i samarbete med *Länsstyrelsen Stockholm*, *Stockholms universitet*, *Medeltidsmuseet* och *Historiska museet*.

Inbjudan till seminariet inleds med följande text: *"Människan har alltid varit mobil och rört sig längre och kortare avstånd. Flera olika projekt i Sverige och internationellt har undersökt mobilitet av historiska och förhistoriska grupper genom att studera vilka, vad och hur människan har förflyttat sig. Dessa studier har lyft skilda kulturella och biologiska evidens för lokal, regional och global mobilitet och visat hur komplext dessa mönster av rörelse varit. Det är idag tydligt att människor, varor och kunskap alltid spritts inom olika geografiska avstånd. Mobilitet är också centralt för politiska utvecklingar i Sverige och internationellt i dag. Nationalismens pånyttfödelse, ekonomiska konsekvenser av migration och immigration, klimatets påverkan i och med vårt ökande resande är bara några exempel på dess politiska relevans. Syftet med 2020 års seminarium är att lyfta fram olika exempel på mobilitet och hur detta syns i det arkeologiska materialet"*.

Tio synnerligen intressanta föredrag vittnade om rörelse i det förflutna. Jag antyder mycket kort de olika föredragens innehåll utan att gå in i detaljer.

Jan Storå, *Stockholms universitet*, inledde med föredraget *Om genvägar och rörelser i förhistorien – arkeogenetikens möjligheter och begränsningar*. Arkeogenetik gör det möjligt spåra vårt genetiska arv. Gener speglar människors geografiska ursprung i t.ex. Europa, ursprung för sociala nätverk, rörelsemönster mm. När mänskliga obrända ben tas tillvara medverkar vi till att bevara genetisk information. I *Storås* intressanta föredrag nämndes många exempel. Hälften av invånarna i *Sigtuna* under vikingatid var invandrare enligt genetiska analyser!

Catarina Karlsson, *Jernkontoret*, och *Jim Hansson*, *Sjöhistoriska museet* talade om *Ett skepp kommer lastat, med vadå?* *Catarina Karlsson* berättade om järn i *Bergslagen* från 1000-talet. 12 000 gravar speglar bergsmannaverksamheten liksom 7 000 blästbruksplatser och 700 registrerade hyttor. Från mitten av 1200-talet fram till ett stycke in på 1800-talet var Sverige periodvis ett av världens främsta järnproducerande länder. Järnet svarade 1750 för ca 70 % av den svenska exporten. Järnet omlastades flera gånger på sin väg till slutlige mottagaren. *Osmundar* var en handelsvara till och med 1600-talet. (En tunna brukade innehålla ca 480 *osmundar* om ca 300 gram järn).

Jim Hansson redogjorde för ett nytt fynd av ett tvåmastat vrak på 28 meters djup. Vraket är från 1500-talet och i vraket påträffades 15 tunnor med *osmundar*. Hur många vrak med *osmundjärn* finns i *Östersjön*? Och var finns de? Det gjorda fyndet är unikt.

Om *Materiella spår på flykt* talade *Mirja Arnshav* från *Stockholms universitet*. Hon tog som exempel alla rester av de små öppna båtar som de baltiska flyktingarna under stor fara flydde i under krigsåren. Längs svenska ostkusten och på *Gotland* finns fortfarande rester av dessa båtar, några är relativt väl bevarade. Det fanns båtar med installerade bilmotorer som drev

dem! Ombord fanns förutom mat även kikare, kompass, väskor och flytvästar. Idag kan man lyssna till de kvarlevandes berättelser om sina barndomsminnen från båtfärderna¹.

Mattias Persson, Arkeologhuset, talade om *Det är sälen jag vill åt*. Mattias målade en fascinerande perspektivbild av Södertörns äldsta bosättningar. Södertörn var då ett hav med små öar. De besöktes tidigt under äldre stenålder trots att öarna var långt ifrån fast land. Den hittills äldsta kända bosättningen på en sådan ö är 10 000 år gammal. Bosättningen var på ca 80 meter över havet. Trots öppet hav och långa färdvägar besöktes öarna för fiske och säljakt, som gav skinn och späck. Fynd av vallar vid den forntida stranden visar var de slog upp sina tält. Ju högre upp boplatserna påträffas, desto äldre är de. Många fyndplatser finns från 70 meter och nedåt.

Äntligen framme, var temat för *Patrik Gillbrand* från Sörmlands Arkeologi. Han berättade om migration som en mycket tidig företeelse när inlandsisen försvann och resultatet blev Baltiska issjön, Yoldiahavet, Ancylyssjön och Litorinahavet. Kvarts var det normalt använda materialet och det kan spåras överallt i varierande mängder. Under 9 000-talet f. Kr. kunde människor färdas genom Närkesundet på båt från öst till väst och tvärtom. När landhöjning slutligen spärade sundet kunde ändå flinta spridas från Kinnekulle till nordliga delar av landet. Gillbrand underströk det intressanta faktum att inga spår har påträffats av att människor rört sig från Finland och till den svenska landmassan under den här tiden.

Anne Lene Melheim från Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, och *Lena Grandin* från Arkeologerna, SHM, talade om *Metal exchange and mobility: evidence from new multidisciplinary research*. Det mycket fint illustrerade och långa föredraget handlade om proveniensbestämda bronsföremål i Skandinavien. Föredragshållarna beskrev metoder som använts och forskning som bedrivits på 2000-talet fram till nu beträffande föremål som skafthålsyxor, svärd mm samt nätverk, dåtida handelsvägar och nordbors roll i byte och handel. Ytterst små metallprover har tagits och visar ursprung för metallen i föremålen.

Föredragshållarna berättade om olika föremål och varifrån metallerna kommit. Det färdiga föremålet ärver, berättade de, ursprungsmaterialets signatur och gör det möjligt få fram proveniens. Intressant bild visades av påträffat bronsåldersskepp i Dover från ca 2500/2300 f. Kr. Skeppet var plankbyggt (en teknisk revolution) vilket möjliggjorde långa resor över hav. ”Bronsåldersvikingarna” liknar yngre järnålderns vikingar genom monumentala gravar, skepp, handel och marknadsplatser.

Helena Victor, Kalmars museum, talade om *Människorna i Sandby borg – isolerade öbor eller rörlig befolkning?* Sandby borg är känd för den hemiska massaker som ägde rum under folkvandringstid. Utgrävning har skett av 491 m². Fynden – förutom de dödade människorna – är många och visar betydande *rörlighet* från olika platser i Europa, t.ex. gamla silverpärlor från norra Polen, vidare pärlor med ursprung i Tyskland mm. Hittills har sju fina reliefspännen påträffats, dessutom armborstfibulor och från Valentinianus tid romerska solidi.

¹ Under krigsåren gick jag i folkskola i Norrköping. Grannskolan rymdes ut och blev ett interneringsläger för båtflyktingar. Jag minns hur vi sprang över till grannskolan och stod utanför det höga nät av järntråd som spänts runt skolgården. Vi talade med barnen på andra sidan. Några kunde svenska – de som var från de baltiska svensktalande öarna. Vi lärde oss också estniska ord. Grannskolgården var full av flyktingar, minns jag.

Utgrävarna bedömer att det finns ca 200-250 döda människor i Sandby borg – kvarlämnade som de föll när de dödades. Huggskador, krosskador i huvudet mm – de flesta skadorna i huvudet orsakades bakifrån.

Johan Runar berättade om en torputgrävning i Spånga under temat *Tingens svårtydda vägar – komplexiteten i det arkeologiska källmaterialet utifrån tidigmoderna exempel*. Torputgrävningar handlar om de obesuttnas arkeologi. I det här fallet var det fråga om ett ryttartorp. Torp förknippas med rörlighet. De som bosatte sig i torpen – t.ex. soldattorp kunde komma från olika platser och avlöste varandra av olika skäl. Johan lämnade exempel på detta. Föremål som påträffades i det utgrävda torpet kom från skilda platser – en stengodsskärva var från Sachsen. Kanske soldaten varit förlagd där och fört med sig hem en sejd i stengods? Många järnrester grävdes fram. Kritpipor av olika årgångar påträffades. En kvarnsten fanns i golvet – troligen ett traditionsenligt offer. Vidare fanns en skärva av flintporslin från Kina, kanske medfört på ett skepp tillhörande holländska ostindiska kompaniet. Det är inget man förknippar med torpmiljöer! Vid arkeologiska undersökningar av torpmiljöer behövs tvärvetenskaplig kompetens, genomgång av historiska källor, noggrann kontroll av gällande forskningsläge, sakkunnig fyndgenomgång mm.

Svartbrödraklostret i Stockholm – 2000-talets undersökningar samt något om klostret som pilgrimsmål var temat för *Anna Bergman*, Medeltidsmuseet. Klostret fick mark 1336 av Magnus Eriksson jämte dispositionsrätt av södra tornet i den gamla stadsmuren. Under reformationen revs klostret men fortfarande finns källarvåningen kvar och är idag ett museum (mycket sevärt). Utgrävningar har skett i närheten och påvisat husgrunder från den gamla klosteranläggningen. Stockholm var en gång en vallfartsort och votivgåvor lämnades i klostret av pilgrimer som kom från olika platser i Sverige. I klosterkyrkan tillbads Helga lösen² som senare smältes i anledning av reformationen.

Slutligen berättade *Magnus Källström*, Riksantikvarieämbetet, om *Runristare på resa: Exemplet Visäte*. Ristare av runor var i regel mycket rörliga och utförde uppdrag på olika platser. Så var det till exempel med Visäte. Det går att spåra hans ristningar bland annat genom hans sätt att stava. Exempelvis ”aei” skrev Visäte ”ei”. Aeftir blir iftir, eftir, aftr. Visätes ristningar har stor geografisk spridning i Stockholms län. Längs Attundalandsvägen finns ett tiotal ristningar.

Det var sammantaget ett mycket intressant seminarium som från tidig forntid och framåt visar vilken rörlighet som karaktäriserade livet under denna tid! Daniel Sahlin från Länsmuseum ledde utmärkt seminariet.

Nils Ringstedt, Nils.ringstedt@gmail.com

² Helga lösen var en senmedeltida framställning av Kristi nedtagande från korset i dominikanernas klosterkyrka i Stockholm. Helga lösen ansågs ha undergörande betydelse. Böner framför den gav syndaförlåtelse. Därför var Helga lösen ett betydande vallfartsmål under medeltiden. (Nationalencyklopedin nr. 8, 1992).

Hur de arkeologiska avdelningarna i Hallands museum skiftat under åren 1933-2012.

Lennart Lundborg

I denna artikel skall jag i korthet skildra hur Hallands museum under 79 år sökt popularisera sin arkeologiska verksamhet. Denna har nu övertagits av Hallands kulturhistoriska museum i Varberg sedan museerna i Halmstad och Varberg sammanslagits vid bildandet av Stiftelsen Hallands läns museer 1977. De två museerna har därefter givits olika verksamhetsområden.

Den arkeologiska basutställningen, som här skall avhandlas för Halmstads vidkommande har nu övertagits av Varbergs fästning, där museet är inrymt. I det följande skall jag berätta, hur den arkeologiska utställningen utformats under de 79 år som den existerat i Hallands museum. Den har förändrats flera gånger. Genom den omfattande markexploatering som ägt rum efter andra världskrigets slut och de i samband med denna utförda utgrävningarna har ett omfattande nytt material från gravar och boplatser tillförts museet och delvis kunnat utställas tillfälligt eller permanent.

Den första utställningen 1933

Hallands museums förhistoriska avdelning var placerad i bottenvåningen och till höger om entrén. Föremålen bestod av fornfynd ur museets samlingar. De var utställda häradsvis. Framför sex av fönstren mot gatan fanns bordsmontrar, som bl a visade, hur forntidens människor tillverkade sten- och bronsföremål. På golvet mitt stod en gipsmodell som återgav järnåldersgravfältet vid Övregård, Torups socken, som bl a bestod av en grupp rösen och treuddar. På 1930-talet gjordes en film som visar några prominenta personer som studerar fornlämningarna.

Den första förhistoriska utställningen i Hallands museum i den nya byggnaden 1933. Fynden utställda häradsvis. I mitten en stockbåt. Bakom modell av ett gravfält. Foto: Hallands museum 1933.

Modernisering av utställningen

Museet fick sin första amanuens 1956. Tidigare hade den endast en utbildad tjänsteman. Nu anställdes arkeologen Louise Halbert från Lund. Under hennes tid flyttades den förhistoriska avdelningen in i ett angränsande rum, som var hälften så stort som den ursprungliga utställningen. Tre av väggarna försågs med upplysta montrar som följde treperiodsystemet: sten, brons och järnåldrarna. Denna indelning hade skapats på 1800-talet av dansken Christian Thomsen. Den första montern visade vad som hände när isarna började smälta och när de första stenåldersmänniskorna började dyka upp i renarnas fotspår. Eftersom museet vid den här tiden låg nära skolbyggnader besöktes det i stor utsträckning av elever. Det gällde att vara pedagogisk. I samlingarna fanns fynd från äldre stenåldersmänniskor.

En period som var mycket väl representerad i museets samlingar var yngre stenåldern. Fynden hade påträffats i samband med de omfattande nyodlingsarbetena i länet på slutet av 1800-talet och början på följande århundrade. Många intressanta fornsaker togs efter upptäckten omhand av uppmärksamma bönder och som senare kom till museet. Fynden har kommit från gravar, boplatser eller offerplatser.

Stenåldersavdelningen i den omarbetade utställningen. Stockbåten från Enslöv i förgrunden är dock från järnåldern.
Foto: Jörgen Andersson. 1970-talet.

Bronsåldern

Bronsåldern med dess högar och rösen utgör en framträdande fornlämningstyp i det halländska landskapet. Många av dessa har undersökts i det halländska landskapet. Härvid har många fynd kommit i dagen. Även flera märkliga offerfynd har kommit i dagen. Bronsskölden från Store mosse, Nackhälle i Spannarps socken, påträffades redan 1865 och kom att utgöra starten för Hallands fornminnesförening. Redan på 1880-talet grävde den kände fornforskaren Oscar Montelius ut flera högar i Halland vilka han sedan publicerade. År 1897 besökte han Halmstad, där han föreläste "Om livet i Sverige på Moses tid".

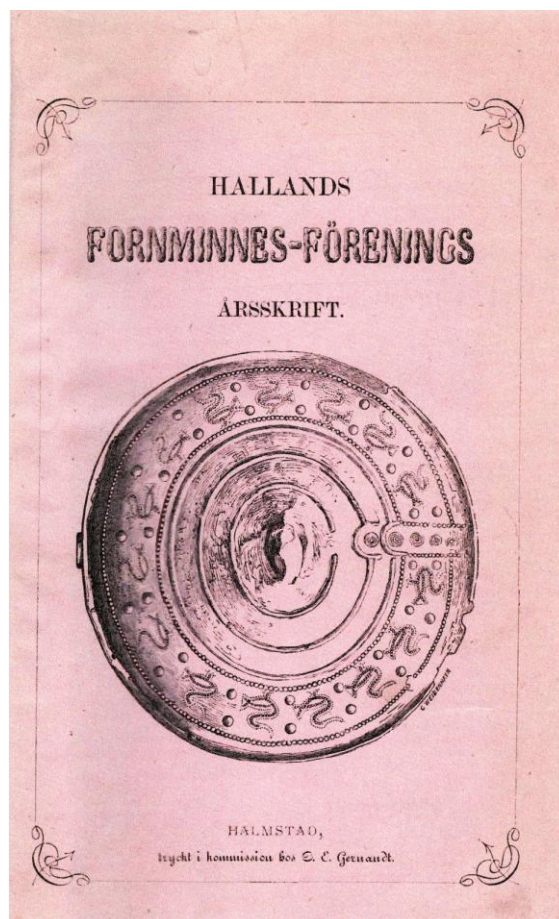

Foto av brons- och järnåldersavdelningarna i Hallands museum efter omändring. Största montern visar en del av fynden från offermossen Käringsjön utanför Halmstad. Foto: Jörgen Andersson. 1970-talet.

Järnåldern

Järnåldersavdelningen kom att domineras av fynd från professor Holger Arbman's undersökning av offermossen Käringsjön i Övrabysocken, 1941. Vid denna undersökning påträffades bl a ett hundratal lerkärl från romersk järnålder, 200-400 e.Kr. Några av dessa hade museet fått låna från Statens Historiska museum. Även några träföremål hörde till fyndmaterialet. Holger Arbman som var professor i Lund besökte ofta Hallands museum. Om utgrävningarna vid Käringsjön berättade han 1963 vid museibyggnadens 80-årsjubileum. Föremål av guld och silver från olika håll i länet ingick inte i den förhistoriska avdelningen, troligen av säkerhetsskäl. Det gällde också den unika, vackert ornerade bronsskölden från

Nackhälle i Spannarps socken. Vid en visning av de förhistoriska samlingarna berättade en elev om ett egendomligt bronsföremål som påträffats i hans hembygd Gullbrandstorp utanför Halmstad och som nu låg i familjens byrålåda. Tillsammans med dåvarande museichefen Arne Modén åkte vi omgående hem till eleven. Föremålet som han berättade om visade sig vara ett betselbeslag från 1000-talets förra hälft, dvs. sen vikingatid. Något sådant hade inte tidigare framkommit i länet, däremot i Stockholmstrakten.

Nackhällskölden som påträffades vid grävning i Storre mosse i Halland 1865 prydde året efter omslaget till Hallands Fornminnesförenings årsskrift. Den har vid några tillfällen ställts ut i Halland. SHM 3420.

Den sista förhistoriska expon på museet

2002 byggdes en helt ny arkeologisk utställning upp i museets konstsalar på översta våningen. Föremålen placerades på golvet och ovan detta lades ett glasgolv. Under begränsad tid fick museet låna bronsskölden från Nackhälle från Statens Historiska Museum. Vid arbetet med denna utställning hade konstnären Roy Friberg medverkat. Utställningen togs ner 2012. Därefter har Hallands kulturhistoriska museum på Varbergs fästning kommit att ställa ut föremål och bilder om Hallands forntid.

Vikingatida betselbeslag från Gullbrandstorp, Harplinge socken, Halland som en skolpojke berättade om vid en skolvisning av den förhistoriska avdelningen på Hallands museum. Fyndet inköpts till museet och visade sig vara från vikingatidens senare del. Foto: Pär Valentin.

Tidningspressen

När jag på 1960- och 70-talen var verksam på Hallands museum fanns det betydligt fler dagstidningar än idag. På Göteborgsposten verkade en kulturhistoriskt engagerad journalist, som hette Sven Skånberg, som ofta kom på besök. En dag när vi var ute och åt kom en man med en slipad stenyx från yngre stenåldern. Den gick att snurras på åt ena hållet men inte så bra på den andra sidan. Om denna egendomlighet skrev han sedan om i sin tidning Göteborgsposten. Artikeln hade olika tolkningar. Kunde det vara så, att schamaner utnyttjade dessa egenheter för sina profetior? Artikeln kom in första april och förorsakade stor uppmärksamhet i bygderna, där många snurrade på sina stenyxor. Men det var inget aprilskämt. Skånberg fick skriva ännu en artikel för att påtala sanningshalten i vad han skrivit.

Fornminnespark

Museichefen Erik Salvén lät på 1930-talet uppföra en samling med tidigare undersökta gravar i parkområdet invid Hallands museum. Hit flyttade han även skålgropsstenar, slipstenar och malstenar, som omhändertagits efter utgrävningen. Genom närheten till skolbyggnaderna på andra sidan vägen kunde området användas i studiesyfte. Fornminnesparken kom dock att ligga i vägen för det nya konstmuseet, varför det avlägsnades. Några av lämningarna har dock flyttats till Hallandsgården på Galgberget.

Besökare

Den arkeologiintresserade kronprinsen Gustaf Adolf invigde Hallands museums nya byggnad 1933. Redan i sin ungdom hade han fått riksantikvariens tillstånd att få göra arkeologiska undersökningar, ett intresse som följde honom hela livet. Efter det att den stora publiken vid invigningen tunnats ut lär kronprinsen blivande Gustav VI Adolf ha återvänt till museet för att närmare studera den arkeologiska avdelningen. Redan 1928 hade kronprinsen träffat den då nye museichefen doktor Erik Salvén på Hallandsgården och tagit upp frågan om ett halländskt museum. Med hjälp av lotterimedel kunde ett nytt sådant byggas efter 5 år. En av de tidigaste besökarna på det nya museet var dåvarande riksantikvarien Sigurd Curman, som redan 1927 var engagerad i restaureringen av Lugnarohögen i södra Halland och som kom att bli ett

ovanligt turistmål. Då museichefen inte var på plats vid riksantikvariens besök lät museets vaktmästare Erik Johansson, sedermera Järnklef, presentera den förhistoriska avdelningen för riksantikvarien. Bl.a. föreläste vaktmästaren om Montelius sex olika bronsåldersperioder, något som doktor Salvén inte lär ha uppskattat. Det hörde inte till en vaktmästares uppgift. Erik Järnklef kom sedan bli chef för Folkparkerna i hela Sverige.

Hallands museum kom att besökas av många arkeologer. Professor Holger Arbman, som skrev om Hallands forntid i Landstingets omfattande publikation Hallands historia hörde till de flitiga besökarna. En gång kom han med sin danske kollega professor C J Becker från Köpenhamn med sina elever. Vid en supé på restaurangen Norre Kavaljeren fick eleverna lyssna på sina värtaliga lärare, något som utgjorde en verklig högtidsstund. När en tysk professor ifrågasatte om det fanns gånggrifter i Halland, ändrade han uppfattning efter att ha fått se gånggriften i Tolarp, Snöstorps socken, förevisad. Samtidigt upptäckte han en felrestaurering. En annan tysk forskare ägnade varje våning en hel dag för att studera och fotografera.

Kulturhistoriska sällskap som Dansk Historisk Faellesforening och dåvarande Samfundet för Hembygdsvård hörde till många liknande grupper som kommit på besök. Men vi får inte glömma Svenska Arkeologiska Samfundet, liksom många av Riksantikvarieämbetets tjänstemän, hörde till de flitigaste besökarna innan kulturminnesvårdens decentralisering 1976.

Krympande förhistoria

Många landsortsmuseer har ofta blivit inspirerade av den uppskattade utställningen "10 000 år i Sverige" på Statens Historiska Museum i Stockholm. Den invigdes våren 1943 mitt under brinnande krig. Den utgjorde ett genombrott för den moderna museitekniken, där bilder och förklarande texter kom att spela en stor roll. Under senare år har emellertid många av museernas arkeologiska basutställningar fått ge plats åt andra områden som dykt upp i vår föränderliga värld. Samtidigt har det arkeologiska materialet ökat i allt snabbare takt. Inte minst boplotsundersökningarna har bidragit. Allmänhetens intresse har ökat påtagligt, som framgår av TV och tidningspressen.

I denna artikel har inte den förhistoriska samlingen i Norre Port, som var museets första lokal under åren 1886-1903 omnämnts. En kort redogörelse för den har emellertid Axel Nilsson vid Historiska museet i Lund lämnat i boken Hallands Museum i Halmstad, 1903. Skriften utgör en vägledning, som tillkommit på uppdrag från styrelsen för Hallands museiförening, som då var museets huvudman.

Litteratur:

Sverker Jansen, Erik B Lundberg, Maj Odelberg, Tiotusen år i Sverige, Helsingborg 1989.

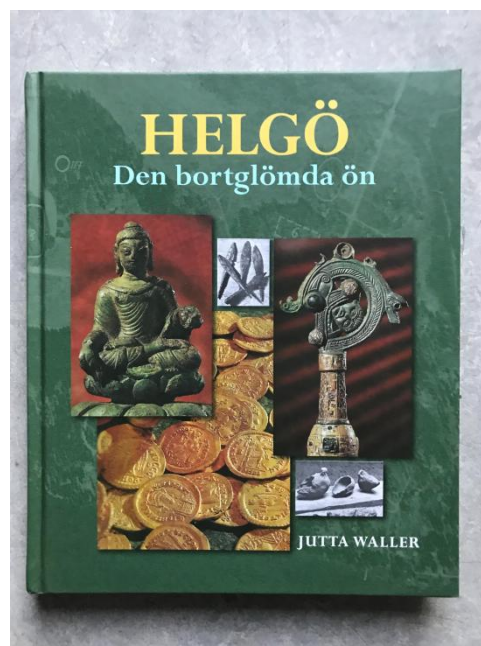
Car-Axel Moberg, På tal om forntid, Stockholm 1963.

Erik Salvén, Hallands Museum i nytt hus, Vår Bygd 1934.

Helgö. Den bortglömda ön.

Det är titeln på Jutta Wallers 2020 nyutkomna, vackert illustrerade bok. Den har undertiteln *En förhistorisk handels-, hantverks- och kultplats i Mälaren* och är utgiven av eddy.se ab. Bokens omslag har skapats av Anders Rahm. Boken är en lättframställning för den intresserade allmänheten av undersökningarna på Helgö. Jag sammanfattar först kort boken och kommer sedan med några kommentarer till vissa avsnitt där jag finner att författaren borde noggrannare ha tagit del av det synnerligen omfattande källmaterialet.

Jutta Wallers bok bygger nämligen på *Excavations at Helgö*, volymerna I-XVIII, *Helgö den gåtfulla ön* av Holmqvist & Granath från 1969 samt Helen Clarkes och Kristina Lamms sammanfattning av Helgöprojektet, *Helgö Revisited* (2017). Utgrävningarna pågick i 25 år (1954-1978).

Av Wallers bok framgår att Helgö var ett annorlunda samhälle än det samtida jordbrukssamhället. Utgrävningarna avslöjade att på ön bedrivits en omfattande kult- och offerverksamhet, en gjuteriverksamhet av bronsföremål samt handel med avlägsna länder. Åtta husgrupper har påträffats. Husgrupperna har bebotts under olika tidsperioder. Flera gravfält överlagras äldre boplatser. Bosättningen på Helgö har ägt rum mellan cirka 300-talet till 900-talet e.Kr.

Att på ön förekommit kult antyder namnet. År 1287 nämns namnet Helgö första gången i skrift. Det föll senare i glömska och ön kom att heta Lillön. I modern tid återfår ön namnet Helgö.

Ön hade ett strategiskt läge vid vattenvägar och med närhet till Birka. Vid grävning på 1950-talet av en grop för en flaggstång kom en bronsskopa i dagen. På en liten yta har påträffats många exklusiva föremål. Detta var på husgrupp 2. Utgrävningar visade sedan att här fanns bland annat också fragment av en silverskål, en statyett av en Buddha samt ett föremål som klassas som kräkla (men kan ha varit något som suttit på en fin stol också). Dessa föremål påträffades på den fyndrikaste terrassen (terrass I) i den mellersta husgruppen (nr 2) söder om vägen som går genom ön. Här fanns också en mängd krossade importerade glaskärl. Ända från tiden före Kr.f. har kultiska ceremonier ägt rum på platsen och från 200-talet flyttades de till husgrupp 2. Inte mindre än 105 pilspetsar fanns i ett stråk över terrass I. Det kan antyda att en attack vid något tillfälle har skett.

Husgruppen längst i öster visade sig vara en verkstad. Här grävdes fram bland annat guld. Verkstaden fick ett hastigt avbrott – det visar övergivna, värdefulla verktyg. Den mest intensiva perioden i verkstaden förefaller ha varit under 400-talet och 500-talets första hälft. Då tillverkades dyrbara och efterfrågade smycken i det som benämns husgrupp 3. Flyttning av smycketillverkning skedde senare till husgrupp 2. Här finns tankar om att det kan ha berott på

att plundrare överraskade hantverkarna som då flydde. Resonemanget bygger på att guld påträffats ytligt liksom att färdiggjutna dräknålar lämnats kvar.

Längst i väster finns husgrupp 1 som kan höra ihop med husgrupp 4 strax norr om grupp 1. Husgrupp 1 består också av många hus med en framträdande terrass längst i söder. Här kanske bodde en person i hög position. Bosättningen på grupp 1 varade från 400/500-talet till 1000-talet. Exklusiv status antyder fynden av fragment av en spegel och ett beslag som var smyckat med keltisk ornamentik. Flera skatter har påträffats på ön med romerska guldmynt. Boken har flera kapitel med intressanta beskrivningar av gjorda fynd.

Waller förmedlar emellertid en äldre tolkning av bebyggelsens utveckling på Helgö. Särskilt gäller det då hon beskriver den mellersta och centrala enheten, husgrupp 2. *Helgö Revisited* presenterar en helt annan bild av den bebyggelsen. Den bygger på en analys 2011 av anläggningsnivåer för områdets samtliga takbärande stolpar. Nivåerna har digitaliserats av två mycket skickliga och datakunniga arkeologer. Visserligen hänvisas till rapporten på sid. 35 och den nya tolkningen nämns på sid. 50-51 men Waller tycks lägga större vikt vid den äldre tolkningen. Varför, frågar sig recensenten? Det är märkligt att läsaren först får en lång beskrivning av husgrupp 2 men sedan får veta att en annan tolkning finns som inte kommenteras.

I själva verket visar den senaste tolkningen att det på varje terrass fanns flera byggnader som avlöste varandra. Ett exempel är att det som på sid. 38 anges som en lång hallbyggnad på terrass V i stället visat sig vara fyra på varandra följande hus från folkvandringstid/vendeltid till vikingatid. Och det som kallas en plattform på träsyllar i östra delen av det yngsta huset på terrassen är i verkligheten takbärande stolpar som ingått i väggkonstruktionen. Träresterna mellan dem är troligen rester av väggen. På terrass I har tidigare antagits finnas två byggnader i vinkel mot varandra. De är dock inte samtida. På terrassen har faktiskt identifierats sex hus. Det senaste är ett timmerhus på stensyll. Terrass III har tidigare tolkats ha en byggnad i form av ett båthus för en kultbåt. Nyare tolkning visar att det har varit två långhus med konvexa väggar. Långhuset har varit indelade i två rum. De bör ha varit de äldsta husen för hustypen förekommer under romersk järnålder.

På sid. 33 i boken nämns att ett avbrott i bebyggelsen ägde rum under 500-talets första hälft. Avbrottet berodde på förödande vulkanutbrott omkring år 540. Avbrott kan dock inte beläggas för husgrupp 2. Här nådde bebyggelsen sin höjdpunkt under sen folkvandringstid och äldre vendeltid. Det framhålls på sid. 118 i *Helgö Revisited*. Waller menar att ett avbrott också skedde i husgrupp 3, alltså verkstadsområdet under åren 480-530.

Det är okända uppgifter för recensenten. De stämmer inte med vad Svante Fischer och Helena Victor skriver i *Excavations at Helgö XVIII*, 2011. De diskuterar produktion av bronssmycken och inte övrig verksamhet. Bronssmycken uppges ha tillverkats mellan 480 och 530 varefter råvarornas sammansättning ändras till s.k. gun metal. Sådan metall utgörs av hopsmält avfall från den tidigare produktionen liksom av felgjutningar och äldre samt trasiga föremål (se Grandin och Hjärthner-Holder i *Excavations XVII*, sid. 39ff). De framhåller emellertid att det inte fanns någon brist på brons eller mässing för yrkesmännen i husgrupp 3. Tillverkningen av smycken upphör efter år 570.

På sid. 54 nämns att den största fyndgruppen i verkstaden, husgrupp 3, var tiotusentals gjutformsfragment. Vikten är emellertid 94 kg, medan totalvikten för degelfragmenten utgör 233 kg! Så uppgiften i boken är missvisande. Waller borde utom reliefspännen, agraftknappar och dräktnålar även ha nämnt att söljor, remändebeslag, svärdsknappar samt aderton olika typer av dräktspännen tillverkades i verkstaden (se sid. 32 i *Helgö Revisited*).

Boken redogör också för övriga husgrupper med uppgifter hämtade ur Excavations XII, XIII och XIV. Dock nämns inte att det under cirka 100 år, från tidigt 600-tal till cirka 700 inte fanns någon bebyggelse på husgrupperna 1 och 4, en nedgång som kan ha berott på vulkanutbrottet under 500-talet.

Waller skriver att några grävningar inte företagits i ”fornborgen” söder om husgrupp 2. Så har dock skett i slutet av 1970-talet. Då togs två schakt upp i ”fornborgen” och Michael Olausson gjorde två snitt genom vallen 1987. Han omtolkar i sin avhandling 1995 anläggningen till att vara en hägnad av ett rituellt område från tiden troligen före Kristi födelse. Reisborg har samma uppfattning och hänvisar även till Åsa Walls avhandling 2003 om hägnade berg. Vallen på Helgö överensstämmer med vad Wall karakteriserat som halvcirkulära heliga inhägnader placerade så att man har haft utsikt över viktiga passager (sid. 45ff i Excavations XVIII). Läsaren får tyvärr inte veta detta i den nu aktuella boken.

En beräkning av populationen görs på sid. 93-94. Antalet invånare sägs ha varit som störst under 400-, 500- och 600-talet. Det är en förvånande slutsats. Faktum är att det är känt att gravantalet på Helgö ökade påtagligt från början av 700-talet. Det finns vikingatida gravar på fyra gravfält. Det är ovanligt med en sådan koncentration av vikingatida gravfält inom ett enda område – Birka undantaget.

Även om jag nu fört fram flera kritiska invändningar med hänvisning till resultat från senare forskning (som borde ha beaktats) vill jag dock avslutningsvis ge Waller beröm för att i en populärt skriven bok ha beskrivit den gåtfulla ön Helgös historia för en bred allmänhet!

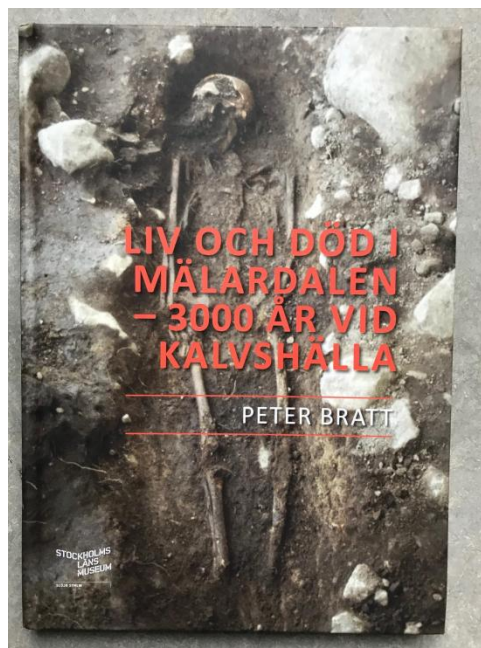
Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Liv och död i Mälardalen – 3000 år vid Kalvshälla

(Stockholms läns museum och Peter Bratt)

Förre chefen för Stockholms läns museum, Peter Bratt³, utkom 2019 med en bok som behandlar människornas liv under nära 3000 år vid Kalvshälla i Järfälla, strax norr om Stockholm. Utgrävningarna skedde vid Dragonbacken, som ligger intill Barkarby flygfält i Järfälla. Här påträffades rester efter byn Kalvshälla. Dessutom framkom flera tusen år gamla boplatsspår och gravfält från förhistorisk tid. Byn övergavs på 1870-talet men därefter drogs vägar, byggdes bunkrar och luftvärnsställningar för försvar av flygfältet på bytomten och på ett av gravfälten. Varför skedde utgrävningarna 1994-1998? Skälet var bygget av en helt ny stadsdel på det nedlagda militära flygfältet.

I den välskrivna boken berättar författaren om att lämningar och fynd visar hur vanliga människor levde i Mälardalen från tiden för de första fasta bosättningarna baserade på jordbruk och ända fram till 1800-talets industrialisering av landet. Läsaren informeras om Kalvshällas urfader i den ursprungliga graven daterad till bronsåldern. Graven hade placerats mitt på boplatsten och täckts med skörbränd sten från härdarna. Kanske signalerar det, menar Bratt, att den döde haft en viktig koppling till bosättningen. Boplatsten beboddes under 1500 år ända fram till vikingatid. Bratt beskriver husen som efterträdde varandra på platsen och föremålen från bronsåldern, bl.a. en liten flintskrapa. Kanske en till två familjer bodde på boplatsten under bronsålder och äldre järnålder. Det kan ha varit 10-15 personer.

Inga bronsföremål fanns men däremot en bit av en gjutform. Bronsgjutning har alltså skett. Formen har varit till en kupformig bältesprydnad och dateras till cirka 900-700 f.Kr. Troligen har Kalvshällaborna bytt till sig brons i grannskapet. Bratt erinrar om att sjöförbindelserna hade stor betydelse under bronsåldern. Båten är den mest framträdande symbolen på bronsålderns hällristningar, skriver Bratt. På näbart avstånd ligger Mälardalens största hällristningsområde, nämligen i Eskilstunatrakten. Enkla hällristningar som en skålgrop och en slipad yta finns på Kalvshälla boplatsten.

En kultplats kan ha funnits vid Kalvshälla. På krönet av gravfältet på Dragonbacken ovanför bronsåldersboplatsten påträffades vid grävning flera härdar och ett par gravliknande stenpackningar. De innehöll brända ben efter nöt, får eller get. Religiösa riter utfördes vid Dragonbacken och på andra platser i Mälardalen.

³ Fil.dr. Peter Bratt arbetade på Stockholms läns museum 1985-2014. Från 1990 ansvarade han för den arkeologiska verksamheten och var från 2001 länsmuseumschef. Han var projektledare för utgrävningarna vid Kalvshälla åren 1994-1998.

Från äldre järnålder fann arkeologerna två järnåldershus, daterade strax före år 0. Det var långhus. De hade tidsmässigt avlöst varandra. Det äldsta var 38 m långt med 6 m i bredd, alltså en yta på 228 kvadratmeter. Det andra huset var 24 m långt och 5,5 m brett med en yta på 132 kvadratmeter. Det störst huset kan ha hyst två familjer. Boskapen togs in i husen vintertid. Utgrävningarna visade endast fem begravda individer före slutet av 300-talet f.Kr. Övriga kan ha begravts på andra gravfält t.ex. ett stort gravfält vid Järfälla kyrka – ett gravfält som sannolikt varit gemensamt för flera gårdar. Detta bygdegravfält skiljer sig från andra genom att andelen jordbegravningar är ovanligt stort och genom att gravarna innehåller föremål från en tid då döda ofta begravdes utan föremål. De var flest i gravarna från 100-talet.

Länsmuseets arkeologer grävde ut gravfältet vid Dragonbacken och fann ett 70-tal gravar, brandgravar. Kalvshällaborna började därmed begrava sina döda regelmässigt i väl synliga gravar direkt intill boplatserna vilket blev allmän sed omkring år 400 i Mälardalen. Här får vi i boken en berättelse om hur Mälardalen påverkades av inflytande från Rom genom att legosoldater deltog i kriget mellan romare och germaner. Bratt redogör för olika gravar. Den äldsta och största på närmare 10 m var den första begravningen och låg högst upp på kullen och hyste en kvinna. Graven dateras till 300-talet. Vi får vidare veta hur begravningsritualerna utvecklades över tiden. Särskilt välmående tycks Kalvshällaborna ha varit under folkvandringstiden. Då bör här ha funnits två hushåll. Ett långhus påträffades och vidare flera byggnadslämningar från vendeltid (fyra långhus).

Kalvshällabor bör ha haft kontakter med Helgö. Det visar fynden i två gravar på Dragonbacken. Också med Birka bör det ha varit kontakter under vikingatid. Kanske det var här Kalvshällaborna kom i kontakt med kristendomen? Bratt skriver vidare att ”vikingatidens gravar på Dragonbacken ger ett motsägelsefullt intryck av ett tilltagande välstånd och samtidigt en eskalerande oro”. Under 900-talet slutade Kalvshällaborna att begrava sina döda i tidsmässig ordning på Dragonbacken. Man började istället begrava dem där de äldsta gravarna låg kanske för att visa sitt släktskap med de äldsta gårdsinnehavarna och därmed hävda den ärftliga rätten till gården. Antalet gårdar fram till 1100-talet var två. I de jordbegravningar som påträffades tycks en blandning av kristna och hedniska riter visa att det rådde religionsblandning.

Utgrävningen visade även spår av det medeltida Kalvshälla även om lämningarna efter den medeltida och sentida bebyggelsen på bytomten var kraftigt skadade. Vi får följa utvecklingen av Kalvshälla från 1500-talet fram till 1800-talet. Vid mitten av 1800-talet upphörde jordbruket på Kalvshälla efter att ha drivits sedan bronsåldern! Gårdsbyggnaderna lämnades öde på 1870-talet och utgrävningen visade att parstugorna hade eldhärjats. Kanske byn brändes ned då den övergavs. Bratt skriver ”Efter minst 100 generationer av liv och odlarmöda hade därmed Kalvshällas 3000 år långa historia nått sitt slut”.

Det är en mycket trevligt och populärt skriven bok med fina illustrationer och kan varmt rekommenderas!

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Proffs och amatörer – fornälskare är vi allihopa

Rubriken är titeln på ett symposium 28 februari 2020 på Armémuseum, som arrangerades av Svenska fornminnesföreningen i samarbete med Stockholms universitet. Symposiumet är ett led i firandet av fornminnesföreningens 150-årsjubileum. Datumet 28 februari är känt för att det var samma dag 1870 som föreningen formellt bildades även om beslutet ägde rum den 29 november 1869. Det senare datumet har föreningen ansett vara den riktiga dagen för föreningens tillkomst.

I inbjudan till symposiet tas frågor upp om relationen mellan kulturarvets professionella och amatörer. Sådana frågor återkommer inom fornminnes- och kulturmiljöområdet. Hur tillvaratas bäst det stora publika intresset för kulturlämningar? Hur legitimeras den professionella kulturmiljö- och museisektorn inför allmänheten? Vem har rätt till material, tolkning och praktik? Inbjudan framhåller även att amatörverksamheter som metalldetektering och sportdykning har medfört konflikt, förhandling och utveckling i Sverige och omvärlden. Frågor om medborgarinflytande och dialog har diskuterats under senare årtionden. Samverkan har varit en lagstadgad del av högskolornas uppdrag sedan 1970-talet. Publika verksamheter inom arkeologin har integrerats i musei- och utgrävningsprojekt.

Svenska fornminnesföreningen anser sig ha *"en spännande position i denna utveckling, då verksamheten utgör just ett sådant forum för möten mellan professionella och 'intresserad allmänhet' som ofta efterlyses"*. Föreningen grundades för att vara ett forum för *"fri"* fornforskning. Man ansåg att samhällets fornminnesintresse och uppdraget att forska om och förvalta fornminnen i alltför hög grad centraliserades. Föreningen engagerade sig för att sprida och stödja allmänhetens intresse för forntidens lämningar och konst bland annat genom samverkan med fornminnes- och hembygdsföreningar, föredrag, publikationer, medlemsaktiviteter och stipendieverksamhet. Jag sammanfattar symposiet kort i det följande.

Symposiedeltagarna välkomnades av vice ordförande Tina Rodhe och styrelseledamot Nanouschka Burström bland annat genom att erinra om föreningens bildande 1869 och det formella beslutet 1870. Hänvisning gjordes till föreningens historia i jubileumsskriften *"Svenska Fornminnesföreningen. Historik, fonder och stiftelser. Monteliusmedaljen. Övrig verksamhet"* som författats av undertecknad Nils Ringstedt.

Ola W. Jensen, Riksantikvarieämbetet, höll därefter ett sammanfattande föredrag med titeln *"Oss fornvänner emellan. En historisk exposé över relationen mellan ideell och professionell kulturmiljövård"*. Han framhöll bland annat att patriotism sporrade intresset för lokal och regional fornforskning under 1600- och 1700-talen. Jensen berättade om många av de forskare på den tiden, som engagerade sig för fornforskningen, men framhöll att under 1700-talet dalade statens intresse för det forna. Å andra sidan stimulerades ideella intressen alltmer. Från det allmännas sida ansågs fornforskning ha mindre angelägenhet än satsning på viktigare nyttigheter. På 1800-talet ökade intresset på nytt för fornforskning. Det ideella intresset visade sig genom att fornminnesföreningar bildades. *Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen* tillkom 1856.

Riksantikvarien Bror Emil Hildebrand ansåg att fornminnesföreningar utgjorde det bästa stödet för att göra framsteg i fornforskningen och för att bevara fornlämningar. Jensen sammanfattade händelseförloppet när Svenska fornminnesföreningen bildades och framhöll

också hembygdsrörelsens insatser. Hembygdsföreningar engagerade sig i fornminnesfrågor. Nuvarande Sveriges Hembygdsförbund bildades 1916 som en sammanslutning av många föreningar. Regionala museer tillkom mm. Jensen framhöll den stora fornminnesinventeringen åren 1938-1976 som engagerade även många amatörer. Sammanfattningsvis framhöll Jensen att *"intresset för fornvård är mycket gammalt"*.

Landsantikvarie Birgitta Johansen, Örebro museum, talade om *"Lagar, vetenskaplighet och legitimitet"*. Hon erinrade även om Närkeföreningen som bildades 1856 samt nämnde även Fredrika Bremers *Hertha* och motionen om 12 timmars arbetsdag som diskuterades i riksdagen under 1800-talet. Under 1800-talet byggdes den normalspåriga järnvägen i länet mellan Nora och Ervalla. Johansen berättade om Nils Gabriel Djurklou – en historieintresserad framtidsman och hans arbete. Hon påpekade att Nationalmuseum tillkom 1866 och att år 1926 ställdes arkeologiska föremål ut i en lång korridor på museet. Vidare tog hon upp meningsskiljaktigheter om kulturarvet mellan fornminnesföreningen och riksantikvarien Bror Emil Hildebrand.

Enligt kulturmiljölagen skall ansvar för kulturmiljön delas av alla. Professionella skall ha kunskap och kompetens om dagens människor och samhälle, framhöll hon. Johansen kom även in på metallsökare och berättade om ett projekt som ägde rum 2017-2019 – en samverkan mellan länsstyrelse, Svenska metallsökareföreningen och riksantikvarieämbetet. Hennes museum samarbetar med hembygdsföreningar. Önskningar för framtiden är bland annat ökad landskapsmedvetenhet, decentralisering av kulturminnesvården, medel för att kunna konservera metallfynd och inrättande av en kulturarvskonsulent i alla län.

Andres Dobat, lektor vid Århus universitet, talade om *"Amatørdreven metaldetektor arkæologi som citizen science i Danmark"*. Dobat talade om *"medborgarforskare"* som med detektorers hjälp spårar upp massor av fynd i Danmark. Det är tillåtet att göra så i landet. Den förening som finns för detektorer har 6151 medlemmar. Danmarks största vikingatida guldskatt har t.ex. hittats av tre amatörer. Nationalmuseum i Danmark betalar mycket höga summor för fynden s.k. *danefæ*, alltså forntida föremål med speciellt kulturellt värde.

Fyndökningen har genom detektorverksamhet varit enorm. Typer som tidigare var sällsynta har numera genom detektorer blivit vanliga. Det finns mellan 2000 och 3000 vana detektoranvändare och cirka 100-200 "superanvändare". De senare tar fram majoriteten av fynden. Ca 92 % av detektoranvändarna anser det viktigt att de professionella får vetskap om alla fynd som görs. Dobat medgav att det fanns de amatörer som *"plundrade"* men de flesta fynden görs tillgängliga för allmänhet och forskning. Ungefär 112 fynd per dag görs i genomsnitt!

Maria Neijman, läns hemslöjds konsulent, Sörmlands museum, talade om *"Att förena nytta med nöje och ideella krafter i kulturarvssektorn"*. Hennes föredrag handlade om att *"återskapa"*. Det illustrerades med intressanta bilder på *"återskapande"* t.ex. av kläder, medeltida rustningar eller strider. Slaget vid Visby 1361 har återskapats med människor i dåtida rustningar. *"Återskapare"* har känsla för historien och det är ett bra skäl för att samarbeta med sådana intresserade människor. Att återskapa är att visa bilder hur det en gång kan ha sett ut!

Det sista föredraget om *"Kulturarv i vått och torrt. Publika samarbeten från en sjöhistorisk horisont"* hölls av Mirja Arnshav, forskningssamordnare på Statens maritima och transporthistoriska museer. Hon berättade om intressanta vrak som finns på havsbotten i Dalarö dykpark som hon arbetat med i många år. Här finns kända vrak som Riksäppet, skeppet Anna-Maria, Jutholmsvraket, Bodekullskeppet m.fl. gamla skepp. Dykning på skeppen kan t.ex. ske med guide. Hon framhöll att det kontinuerligt sker förändringar på skeppen. Föremål försvinner tyvärr – troligen olaglig plundring – eller flyttas.

Vidare talade Arnshav om *"Flyktens materialitet"*. Hon exemplifierade med båtflyktingar under kriget från Baltikum och de föremål/personliga ägodelar de förde med sig. Vidare nämnde hon de båtar som de kom med och att flera fortfarande finns kvar som rester på land.

Symposiet avslutades med en paneldebatt mellan Carolina Andersson, Riksantikvarieämbetet, Clara Brandkvist, Sällskapet för kreativ anakronism, Katherine Hauptman, Historiska museet, Irja Löow, Arkeologerna, Per Nilsson, Östergötlands museum och Jan Nordwall, Sveriges hembygdsförbund. Professor Mats Burström ledde debatten. Frågan som debatterades var relationen professionella och amatörer. Publik arkeologi har alltmer blivit en intressant fråga och drivits i projekt på Historiska museet. Olika synpunkter och konflikter har aktualiserats kring det publika.

Mer partipolitik kan skönjas genom försök från politiker att styra utvecklingsprojekt och utställningar. Det påverkar framtiden. Förmedling har alltmer blivit aktuellt i anledning av arkeologiska undersökningar och de resultat som kommer fram. Allmänheten informeras i samband med arkeologiska utgrävningar, utställningar mm. Det gäller att förmedla upplevelser t.ex. vid vandring och visning på Birka. Frågan om metalldetektorverksamhet i Sverige diskuterades även, något som inte får ske av amatörer. Forskarsamhället är enligt Burström splittrat i frågan.

Det intressanta symposiet avslutades med allmän samling med förfriskningar i Armémuseums Loftsall.

Nils Ringstedt

Nils.ringstedt@gmail.com

Disputationer

Therese Emanuelsson-Paulson har disputerat vid Stockholms universitet med avhandlingen *"Polygonal columns in Greek architecture"*.

Den 3 april kl. 13.00, sal G, Arrheniuslaboratorierna, Svante Arrhenius väg 20 C, Stockholm/Zoom.

Opponent: Henrik Gerdin, Lunds universitet.

Markus Fjellström har disputerat vid Stockholms universitet med avhandlingen *"Food Cultures in Sápmi. An interdisciplinary approach to the study of the heterogenous landscape of northern Fennoscandia AD 600-1900"*.

Den 8 maj, kl. 13.00 via Zoom.

Opponent: Marianne Skandfer, Norges arktiske universitetsmuseum.

Axel Frejman har disputerat vid Uppsala universitet med avhandlingen *"With Gods as Neighbours: Extra-temenial activity at Greek rural sanctuaries, 700–200 BCE"*.

Den 8 maj kl. 13.00, Ihresalen, Engelska Parken, Thunbergsvägen 3H, Uppsala.

Opponent: Yannis Lolos, University of Thessaly, Greece.

Kenth Hanssen har disputerat vid Lunds universitet med avhandlingen *"Medeltida stadsaristokrati: Världsligt frälse i de skånska landskapens städer"*.

Den 15 maj, kl. 13.15, via Zoom/YouTube.

Opponent: Göran Tagesson, Statens historiska museer.

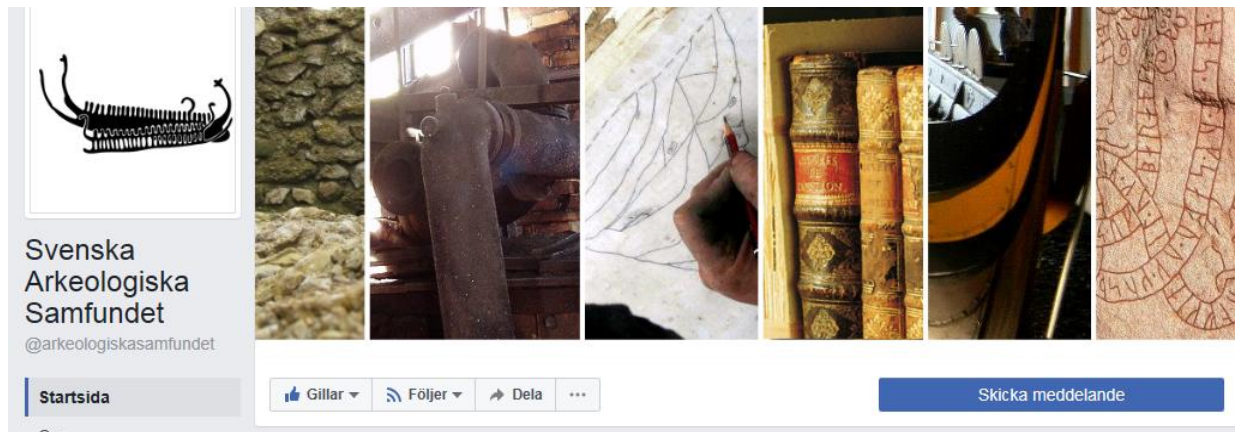

Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier

Ni följer väl Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier?

Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier

Ni följer väl Svenska Arkeologiska Samfundet i sociala medier?

Svenska Arkeologiska Samfundet har en väldigt aktiv Facebook-sida med drygt 5500 följare. Här delas olika typer av arkeologirelaterade nyheter av både stor och liten karaktär.

Svenska Arkeologiska Samfundet finns sedan 2014 även på Twitter.

Gjallarhornet

Deadline för nästa Gjallarhornet är den **15 september**. Bidrag skickas till Per Nilsson med e-post: per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se. Gjallarhornet distribueras numera endast via e-post som pdf. Det kan också hämtas på Samfundets hemsida:

<http://www.arkeologiskasamfundet.se/gjallarhornet.html>.

Glöm inte att meddela Samfundet om du byter e-postadress eller postadress. På så vis missar du inte utskick av Gjallarhornet eller annan information. Skicka dina uppgifter om byte till anna.tornberg@ark.lu.se.

OBS! Om du **inte** längre vill ha Gjallarhornet skickat till dig, vänligen meddela även detta till per.nilsson@ostergotlandsmuseum.se så stryks ditt namn från utskickslistan.

Vill du bli ledamot i Svenska arkeologiska samfundet?

Är du aktiv inom det arkeologiska fältet och vill hålla dig uppdaterad om vad som sker inom dess olika grenar? Vill du vara med och utveckla Samfundets verksamhet eller delta i dess olika aktiviteter? Då välkomnar vi varmt din ansökan om medlemskap. Vi vänder oss till dig som arbetar med arkeologi inom till exempel arkeologisk uppdragsverksamhet, på universitet, museer och länsstyrelser, studerar på avancerad nivå eller är antagen till forskarutbildning.

Medlemsavgiften är sedan en tid tillbaka 200kr/år. Som medlem får du regelbundet nyhetsbladet Gjallarhornet samt inbjudan till möten, seminarier och temaresor.

Ansökan mailas till:

ledamot@arkeologiskasamfundet.se

När du har fått besked om att ansökan godkänts sätter du in årsavgiften 200 kr på:

Kontonummer: Plusgiro 351210-0

Betalningsmottagare: Svenska Arkeologiska Samfundet

På första inbetalningen, ange ”ny medlem”, namn, adress och e-post. Du kan även maila oss så skickar vi inbetalningskort.